

DET KONGELIGE BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENT

Norsk vegansamfunn

Deres ref

Vår ref

Dato

21/3817-21

24. august 2022

Vedtak i klagesak om avslag på søknad om registrering av livssynssamfunn – Norsk vegansamfunn

Vi viser til klage over vedtak fra Statsforvalteren i Agder (SFAG) 20. september 2021 om avslag på søknad om registrering av Norsk vegansamfunn som livssynssamfunn etter [lov 24. april 2021 nr. 31 om tros- og livssynssamfunn \(trossamfunnsloven\)](#). Barne- og familiedepartementet mottok saken 19. oktober 2021.

Barne- og familiedepartementets vedtak

Klagen tas ikke til følge. SFAGs vedtak 20. september 2021 opprettholdes.

Departementets vedtak er endelig og kan ikke påklages, se [forvaltningsloven](#) § 28 tredje ledd første setning.

Saksforhold

Norsk vegansamfunn (NVS) søkte om registrering som livssynssamfunn 28. februar 2021. I søknaden ble det vist til NVS' livssynserklæring, hvor det blant annet uttales at veganisme er en levemåte som søker å ekskludere, så langt som praktisk mulig, alle former for utnyttelse av og urett mot dyr for mat, klær eller andre formål, og at NVS derfor også tar avstand fra all form for diskriminering av mennesker. For å underbygge at veganisme er et livssyn opplyste NVS blant annet:

«Siden veganismen bygger på at mennesket ikke er alene i å ha en egenverdi, rett til liv og frihet, så er et av de mest sentrale spørsmålene veganismen tar opp "Hvordan bør vi mennesker forholde oss til andre". I dette spørsmålet omfatter "andre" alle bevisste individer som potensielt sett kan lide som konsekvens av våre handlinger, og inkluderer derfor også dyr.

Postadresse
Postboks 8036 Dep
0030 Oslo
postmottak@bfd.dep.no

Kontoradresse
Akersgt. 59
www.bfd.dep.no

Telefon*
22 24 90 90
Org.nr.
972 417 793

Avdeling
Forbruker-, tros- og
livssynsavdelingen

Saksbehandler
Geir Telstø

Vårt syn på menneskets plass i tilværelsen, og svaret på hvordan vi skal forholde oss til andre, tar utgangspunkt i at mennesket ikke er alene i å ha en egenverdi og en ukrenkelig rett til liv og frihet. Der humanismen plasserer mennesket i sentrum, anerkjenner vi at alle dyr står i sitt eget sentrum. I veganismen er det menneskets evne til å påvirke naturen, gjøre moralske valg og muligheten vi har til å handle utenfor våre instinkter som skiller oss fra andre dyr. I motsetning til andre livssyn gir ikke dette mennesker spesielle rettigheter. Det gir mennesket et spesielt ansvar.»

NVS beskrev sine livssynsaktiviteter med blant annet følgende:

«Den sentrale livssynsaktiviteten er vegantreffene, hvor veganere møtes i fellesskap. Hensikten er å skape et sterkt fellesskap som ivaretar den enkelte. Veganere er en gruppe som utsettes for mye hets og mange opplever hverdagen som vanskelig. Derfor er det veldig viktig for oss å søke sammen i en trygg og god ramme. For en del veganere er dette det eneste tilbudet for å regelmessig snakke med noen som deler deres livssyn.

Disse møtene har en seremoniell ramme, da de har likt innhold. De arrangeres av en lokalkoordinator og har ofte forslag til samtaletemaer, foredrag eller deling av kunnskap. De er vanligvis sentrert rundt et felles vegansk måltid, som er naturlig siden å spise plantebasert mat er det mest synlige symbolet på veganisme.»

Videre ble det opplyst om NVS' arbeid med å ivareta medlemmene også utenom vegantreffene, at rekruttering er viktig for NVS, fordi «[h]ver person som blir overbevist til å leve vegansk, vil ha stor betydning for de dyrene som slipper å lide og dø som direkte konsekvens av en persons valg», og om NVS' planer om å utarbeide egne seremonier for vegansk navnefest, ekteskapsinngåelse, konfirmasjon og bisettelse.

SFAG avsto registreringssøknaden ved vedtak 20. september 2021. Vedtaket ble begrunnet med blant annet følgende:

«Ut fra deres innsendte dokumentasjon, ser vi at dere har jevnlig samlinger for medlemmene, der dere diskuterer og informerer om veganisme, og er opptatt av å skape et fellesskap. Dere har også fokus på rekruttering, noe som kjennetegner tros- og livssynssamfunn. Dere opplyser også at dere tar opp sentrale spørsmål rundt hvordan mennesket skal forholde seg til andre, inkludert dyr.

Samfunnet [har] definert sitt eget mål under § 3 i vedtektene, der det går frem at: «Norsk vegansamfunns mål er et samfunn som går bort fra utnyttning, dreping og konsum av dyr, og som anerkjenner at dyr har interesser og rettigheter til å leve og utfolde seg i tråd med deres natur og artsspesifikke behov, uavhengig av nytteverdi for mennesker.» Videre er samfunnets virksomhet knyttet til å fremme veganisme gjennom blant annet samlinger, medier, foredrag, representasjon overfor det offentlige. Etter forarbeidene vil ikke sammenslutninger som i hovedsak driver politisk, humanitær, kulturell eller forretningsmessig virksomhet, regnes som et tros- eller livssynssamfunn. Det samme gjelder virksomheter som har andre hovedaktiviteter

enn utøvelse av tro eller livssyn, for eksempel å fremme helse eller selvutvikling, å drøfte filosofiske spørsmål eller å bekjempe religion eller livssyn. Etter vår oppfatning er samfunnets hovedaktiviteter i det vesentlige sosiale treff der dere drøfter filosofiske spørsmål. Sammenslutninger med denne type aktivitet vil ikke regnes som et livssynssamfunn etter trossamfunnsloven. Vi kan heller ikke se at samfunnet «har et sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål», noe som vil kjennetegne et livssynssamfunn.»

Vedtaket ble påklaget ved NVS' brev 10. oktober 2021. I klagen ble det blant annet anført at

«[å] kalle vegantreffene «sosiale treff der dere drøfter filosofiske spørsmål» tyder på en misforståelse fra Statsforvalteren. I søknadsteksten beskrev vi noen eksempler på temaer som kan bli diskutert på vegantreff, og det kan ikke fra de eksemplene konkluderes hvor stor andel som er filosofiske diskusjoner. De fleste har større interesse i å diskutere livet som veganer generelt (søknadsteksten nevnte temaet «Aktiv for dyrene i hverdagen»), og andelen som interesserer seg for de dypere filosofiske spørsmålene er nok en minoritet av samfunnet. Når det er sagt så er diskusjon av moralfilosofiske spørsmål den eneste måten å systematisere og videreutvikle vårt livssyn. Dette fremheves som en viktig aktivitet i Prop 130L s129: *Et livssynssamfunn vil omfatte sammenslutninger organisert rundt medlemmenes felles livssyn. Det vil ofte prøve å systematisere og videreutvikle dette, eventuelt også utbre det.*

Det er særdeles overraskende at Statsforvalteren i sin karakterisering av vegantreffene ikke nevner det mest sentrale elementet: det veganske måltidet. Det er klart at Statsforvalteren ikke tar innover seg betydningen av å spise et vegansk måltid sammen med andre som deler vårt livssyn, og det er mulig vi burde utdypet hvorfor måltidet er sentralt. Å kalle treffene «sosiale treff der dere drøfter filosofiske spørsmål» er en trivialisering som kan sammenlignes med å beskrive kristendommens nattverd som en «sosial kjeks-og-vin-kveld der man prater om overnaturlige fenomener». [...] Den symbolske verdien av å dele et vegansk måltid med en som verdsetter liv på samme måte som en selv kan derfor være lett å overse. Det samme med den utrolig sterke følelsen av tilhørighet dette skaper for veganere. Vi kan følgelig ikke godta Statsforvalterens karakterisering av vegantreffene.»

Videre ble det opplyst blant annet følgende om at andre livssynsaktiviteter enn vegantreffene:

«Søknaden ble skrevet for over et halvt år siden. I mellomtiden er vigselsseremoni og tekst utviklet. Siden vi er et lite livssynssamfunn, som har vokst fra null til nå å telle omtrent 780 medlemmer, har vi ikke fått muligheten til å utføre seremoni enda, uavhengig av godkjenning. For mange medlemmer i Norsk vegansamfunn forsvinner også årsaken til at de ønsker en vegansk vielsesseremoni når Norsk vegansamfunn ikke har vigselssrett. Uten vigselssrett reduseres en vegansk vielse, slik vi oppfatter det, til å kun være en "selskaps-seremoni". Når vi ikke får mulighet til å søke om vigselssrett på linje med andre livssynssamfunn oppleves det som diskriminering.

[...] Det er for øvrig ikke et krav i loven om at et livssyn skal kopiere religiøse seremonier. Støtten skal, ifølge §1, andre ledd, brukes til: "utøvelse av tro eller livssyn.", og det er bakgrunnen for vår søknad.

[...] Vi vil for øvrig nevne at Norsk vegansamfunn har praktisert seremonier som ikke ble nevnt i den opprinnelige søknaden. Utover vegantreff har vi avholdt roseseremonier foran slakterier, der vi vitner for dyrene på vei til sin død. Se for øvrig artikkel fra Vårt Land 09.09.2020 (Vedlegg 4).»

NVS anførte også at

«[d]et er uklart om Statsforvalteren mener Norsk vegansamfunn hovedsakelig driver politisk, humanitær, kulturell, eller forretningsmessig virksomhet. Hvilken av disse er det i så fall Statsforvalteren mener vi bedriver? Insinueres det at et livssynssamfunn ikke kan fremme sitt livssyn gjennom samlinger, medier, foredrag, og representasjon ovenfor det offentlige? Dette er tross alt ganske vanlige aktiviteter for et livssynssamfunn å bedrive, og noe for eksempel Human-Etisk Forbund gjør regelmessig. Selv om vi gjør dette, så er det ikke hovedaktiviteten vår, som per i dag er å organisere månedlige vegantreff for veganere over hele landet.»

Når det gjelder opplysningen i vedtaket om at SFAG ikke kan se at NVS «har et sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål», ble det blant annet uttalt at

«[d]ette er en særdeles oppsiktsvekkende påstand av Statsforvalteren. Sett ut i fra denne kritikken ser det ut til at Statsforvalteren ikke anerkjenner veganisme som et fullverdig livssyn. Det er vanskelig for oss å argumentere for hva som ellers ikke er sammenhengende med vår livssynsoppfatning da Statsforvalter ikke kommer med et eneste konkret argument for dette. Vi tar derfor utgangspunkt i førstnevntes forståelse av avslaget fra Statsforvalteren. Først vil vi påpeke at veganisme har blitt anerkjent som et livssyn av Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO), og Den europeiske menneskerettskommissjonen.

[...] Hvis Statsforvalteren ikke tar vår klage til etterretning, må vi be saksbehandler gjøre rede for uenigheten med LDO og menneskerettskonvensjonen i at veganisme ikke er et fullverdig livssyn. Hvis man vil overprøve disse tungtveiende institusjonene, så er minstekravet at man kommer med konkrete argumenter - det holder ikke at Statsforvalteren «ikke kan se» at vi har et fullverdig livssyn.

I vår søknad skriver vi over 800 ord for å beskrive livssynet vårt. Vi forsøker å gi en sammenhengende fremstilling av hva veganisme er, og hvordan det legger grunnlaget for en sammenhengende forståelse av våre liv og livene til de andre dyrene vi deler verden med. Vi beskriver hvordan denne forståelsen ligger til grunn for vegansk etikk, og gir eksempler på hvordan denne veganske etikken besvarer sentrale etiske spørsmål. Vi går videre inn i hvilke spørsmål som anses som sentrale i veganismen, og gir etter vår mening svar på disse som henger godt sammen med den grunnleggende forståelsen av menneskets plass i tilværelsen.

[...] **Vi kan ikke se at Statsforvalteren har tatt stilling til vår livssynserklæring da den ikke er referert en eneste gang i avslaget.** Derimot refereres det til vedtektene, som ikke er det relevante dokumentet i dette spørsmålet. Vedtekter er per definisjon «regler for hvordan organisasjonen skal drives», og det ville derfor vært unaturlig å ha hele livssynet beskrevet der. Det var nettopp derfor vi gjenga hele livssynserklæringen i søknadsteksten. Vårt livssyn svarer på alle spørsmål som oppleves som sentrale for vår tilværelse. Vår livssynserklæring tegner på så måte et sammenhengende bilde av vår plass i tilværelsen og gir svar på sentrale etiske spørsmål. For spørsmål som kan besvares av vitenskap, så mener vi at vitenskapen er den beste måten å svare på disse. Vårt livssyn supplerer med etiske svar på de mest sentrale verdispørsmålene i menneskets tilværelse. Hva disse spørsmålene er vil være forskjellige for forskjellige folk. For medlemmer av vårt livssynssamfunn så er de mest sentrale spørsmålene:

- «Hvordan skal vi oppføre oss overfor andre bevisste skapninger vi lever sammen med?»
  - Dette inkluderer spørsmålet: «Hvordan skal vi oppføre oss mot andre mennesker?»
- «Hva slags ansvar og plikter har vi overfor andre og overfor naturen?»
- «Hva er menneskets plass i tilværelsen?»

Veganisme har sammenhengende svar på alle disse spørsmålene, siden alle direkte kan knyttes til veganismens grunnprinsipper. Disse svarene utgjør en felles etisk grunnholdning til det våre livssynsmedlemmer kan samle seg om som de mest sentrale spørsmålene i tilværelsen.»

I klagen ble det også anført at SFAGs vedtak synes å være menneskerettsstridig:

«Som Den europeiske menneskerettighetskommisjonen slo fast i *W. v. Storbritannia og Nord-Irland* (18187/91), 10.2.1993, kommer veganisme fullt inn under trosfrihetens beskyttelse i artikkel 9 i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen.

Kommisjonen finner at den veganske overbevisningen med hensyn til animalske produkter faller innenfor virkeområdet for artikkel 9 nr. 1 (artikkel 9-1) i konvensjonen. (The Commission finds that the Vegan convictions with regard to animal products fall within the scope of Article 9 para. 1 (Art. 9-1) of the Convention.)

Når Statsforvalteren nekter å anerkjenne Norsk vegansamfunn som et livssynssamfunn, synes de dermed å fremme en skjønsmessig vurdering av veganisme som overbevisning som fremstår som strammere ut fra hva vedkommer deres rettigheter, enn hva det europeiske menneskerettighetsregimet legger opp til. Det virker også som om Statsforvalteren kun legger en svært restriktiv forståelse av trossamfunnsloven til grunn, uten å trekke inn den gjeldende menneskerettslige forståelse som har forrang over norsk lov.

[...] En stat er ikke generelt forpliktet ut fra menneskerettighetene til å anerkjenne tros- og livssynssamfunn i en sammenheng der dette fører til økonomisk særtiltak som finansiell støtte eller skattefritak. Når en stat først velger å gjøre dette, er det derimot forpliktet i å størst mulig

grad likestille ulike tros- og livssynssamfunn i den grad disse er å forstå å representere religion og livssyn i henhold til gjeldende menneskerettigheter.»

De menneskerettslige anførsleene i klagen gjengir bemerkninger i brev 10. oktober 2021 fra Dag Øistein Endsjø, professor i religionsvitenskap ved Universitetet i Oslo, som var vedlagt klagen.

Statsforvalteren fant ikke grunnlag for å omgjøre avslaget og oversendte saken til departementet 19. oktober 2021.

NVS fremla oppdaterte vedtekter i e-post til departementet 20. desember 2021. Endringene vedtatt i årsmøtet 11. desember 2021, består blant annet i at NVS' livssynserklæring er skrevet inn i § 2 om veganisme, at et nytt punkt om å gi medlemmene et tilbud om veganske livssynsaktiviteter og seremonier, herunder avholde vegantreff og seremonier, er lagt til i § 3 om virksomhet, og at det i § 4 nr. 5 ikke lenger uttrykkes at NVS er uten religiøs tilknytning.

Lovgrunnlag

I trossamfunnsloven § 1 andre ledd defineres tros- og livssynssamfunn i lovens forstand: «Med tros- og livssynssamfunn menes i denne loven sammenslutninger for felles utøvelse av tro eller livssyn.»

Etter trossamfunnsloven § 4 første ledd kan «[e]t tros- eller livssynssamfunn [...] bli registrert når det er fast organisert og har minst 50 medlemmer som

- a) selv har meldt seg inn, eller som har blitt innmeldt av dem som har foreldreansvaret
- b) er bosatt i Norge
- c) ikke er medlem i Den norske kirke eller et annet registrert tros- eller livssynssamfunn.»

Departementets vurdering

Registrering som tros- eller livssynssamfunn etter reglene i trossamfunnsloven § 4 første ledd utløser noen rettigheter og plikter etter loven. Blant annet kan et registrert tros- eller livssynssamfunn kreve statstilskudd etter trossamfunnsloven og søke om vigselfrett etter ekteskapsloven. Det stilles derfor visse vilkår for å kunne bli registrert. En forutsetning er at den som søker om registrering, er å anse som et tros- eller livssynssamfunn i trossamfunnslovens forstand, det vil si som en sammenslutning for felles utøvelse av en tro eller et livssyn, jf. loven § 1 andre ledd.

NVS oppfylder antallskravet i trossamfunnsloven § 4 første ledd. Ifølge den samlede medlemslistekontrollen hadde NVS 300 tellende medlemmer i 2021, jf. [trossamfunnsforskriften](#) § 3 andre ledd, og det foreligger ikke opplysninger som tilsier at innmeldingskravet i loven § 4 første ledd bokstav a ikke er oppfylt for disse. På bakgrunn av opplysningene i registreringssøknaden og de fremlagte vedtektene legger departementet også til grunn at NVS oppfylder lovens vilkår om å være *fast organisert*. Videre foreligger det

ikke opplysninger som tilsier at det er grunnlag for å nekte NVS registrering etter loven § 4 tredje ledd.

Det sentrale spørsmålet i klagesaken er dermed om NVS er å anse som et livssynssamfunn i trossamfunnslovens forstand. Dette er ikke en normativ vurdering der staten skjønnsmessig avgjør om NVS' oppfatninger eller aktiviteter er legitime eller ikke, men en vurdering av om NVS møter kriteriene for å oppfylle definisjonen av begrepet livssynssamfunn i trossamfunnsloven § 1 andre ledd.

Er NVS å anse som et livssynssamfunn i lovens forstand?

Det følger av trossamfunnsloven § 1 andre ledd at livssynssamfunn er sammenslutninger for felles utøvelse av et livssyn. I motsetning til trossamfunn, som er sammenslutninger for felles utøvelse av en religiøs tro, er livssynssamfunn etter norsk rett sekulære eller ikke-religiøse sammenslutninger, jf. forarbeidene til den tidligere loven om tilskudd til livssynssamfunn (se nedenfor).

Lovens definisjon av tros- og livssynssamfunn er først og fremst knyttet til *utøvelse* av tro eller livssyn, ikke *innholdet* i en tro eller et livssyn, se [Prop. 130 L \(2018–2019\)](#) s. 253:

«Tros- og livssynssamfunn vil gjerne ha jevnlige sammenkomster for utøvelse eller utvikling av tro eller livssyn gjennom møter eller gudstjenester, bønn, meditasjon, ritualer eller tilsvarende. Ofte vil også aktiviteten innebære misjonering eller annen form for rekruttering. Sammenslutninger som i hovedsak driver politisk, humanitær, kulturell eller forretningsmessig virksomhet, faller utenfor definisjonen. Det samme vil gjelde virksomheter som har andre hovedaktiviteter enn utøvelse av tro eller livssyn, for eksempel å fremme helse eller selvutvikling, å drøfte filosofiske spørsmål eller å bekjempe religion eller livssyn.»

Innholdet i en tro eller et livssyn vil imidlertid også ha betydning ifølge særmerkningene til § 1 andre ledd i ovennevnte proposisjon:

«Aktiviteten kan imidlertid ikke vurderes helt isolert, men må kunne knyttes til en tros- eller livssynsoppfatning. Den aktuelle oppfatningen må ha et visst nivå av overbevisning, alvor, sammenheng og viktighet. I vurderingen kan det blant annet legges vekt på hvor lenge oppfatningen har eksistert og vært praktisert, ikke bare innenfor den aktuelle sammenslutningen, men også eventuelt i andre tros- eller livssynssamfunn, i andre land, eller uten å ha vært organisert. Samtidig er det klart at også nye tros- eller livssynsoppfatninger kan danne grunnlag for sammenslutninger som vil være omfattet av lovens formål og virkeområde. Det kreves ikke at et flertall av medlemmene i sammenslutningene slutter opp om alle sider ved samfunnets «lære» eller praksis, ikke heller at et flertall kan sies å være aktive medlemmer. En *tros*oppfatning vil normalt innebære en overbevisning om at det finnes en overjordisk virkelighet, en virkelighet som går ut over grensene for det allment sansbare, med avgjørende betydning for mennesket. En *livssyns*oppfatning vil normalt kjennetegnes ved at den har et sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål.»

Det følger videre av merknadene at hensikten med bestemmelsen er å videreføre det som var gjeldende rett da proposisjonen ble fremlagt. I Ot.prp. nr. 59 (1981–81) s. 9 heter det:

«Et livssyn kjennetegnes først og fremst ved to forskjellige forhold.

For det første at det tar opp de mer sentrale spørsmål knyttet til menneskelivet. De religiøse samfunnene, iallfall de kristne, vil gjerne knytte dette til Guds eksistens. De ikke-religiøse livssyn vil søke andre veier.

For det andre vil det være et kriterium på et livssyn at det tar standpunkt til sentrale etiske spørsmål og prøver å se disse i sammenheng.

Et livssynssamfunn vil omfatte sammenslutninger organisert rundt medlemmenes felles livssyn. Det vil ofte prøve å systematisere og videreutvikle dette, eventuelt også utbre det.

Departementet vil i denne sammenheng særlig understreke en felles etisk grunnholdning som kriterium på et livssynssamfunn. Rene filosofiske sammenslutninger vil det ikke være naturlig å kalle livssynssamfunn i denne sammenheng. Det samme gjelder for organisasjoner som først og fremst tar sikte på å bekjempe andre livssyn.

Det vil heller ikke være naturlig å gi støtte til organisasjoner som vel kan ha et enhetlig syn på de spørsmål som er nevnt ovenfor, men som i det vesentlige driver virksomhet av annen art, f.eks. politisk eller forretningsmessig.»

I Innst. O. nr. 81 (1980–81) s. 5 uttaler justiskomiteen at

«[L]ivssynssamfunnet må

- være et fast organisert samfunn,
- ha et etisk forpliktende grunnholdning,
- i sin virksomhet ikke krenke rett og sømmelighet,
- aktivt bistå medlemmene med å utvikle og praktisere sitt livssyn,
- være alment, dvs. ikke-ekskluderende på grunn av bl.a. sosial eller sivil status, rase, kjønn, politisk tilhørighet,
- gjennom sin virksomhet være seriøst og livsdyktig.»

NVS anfører i klagen at veganisme har blitt anerkjent som et livssyn at Den europeiske menneskerettskommissjonen, med henvisning til kommisjonens [kjennelse 10. februar 1993 i sak W. v. Storbritannia \(18187/91\)](#). Anførselen synes å være en upresis gjengivelse av kommisjonens vurdering. Saken gjaldt en fengselsinnsatt som under soning nektet å jobbe i et trykkeri fordi hans veganske overbevisninger forhindret ham fra å arbeide med dyretestede produkter. I kjennelsen ble det uttalt at «Vegan convictions with regard to animal products» faller inn under virkeområdet til Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) art. 9 om tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Departementet mener at dette ikke

kan tillegges avgjørende vekt i vurderingen av om NVS er å anse som et livssynssamfunn i trossamfunnslovens forstand.

EMK art. 9 favner videre enn det som omfattes av tros- og livssynssamfunnsbegrepene i trossamfunnsloven. Tankefriheten, som er nært forbundet med både samvittighetsfriheten og religionsfriheten, omfatter blant annet også politiske, ideologiske og filosofiske oppfatninger uten noen form for tilknytning til en religiøs tro eller et sekulært livssyn.

Siden et livssyn som kan danne grunnlag for et livssynssamfunn i trossamfunnslovens forstand, kjennetegnes av at det normalt har et sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål, vil for eksempel ikke en ateistisk overbevisning om at guder ikke finnes eller en agnostisk overbevisning om at mennesket ikke kan vite noe om guders eksistens, alene utgjøre et slikt livssyn – selv om de begge er omfattet av EMK art. 9.

At Den europeiske menneskerettskommisjonen har funnet at veganske overbevisninger knyttet til «animal products», faller inn under virkeområdet til EMK art. 9, er ikke det samme som at kommisjonen har vurdert og funnet at veganisme utgjør et livssyn som kan danne grunnlag for et livssynssamfunn i trossamfunnslovens forstand.

NVS anfører at også Likestillings- og diskrimineringsombudet har anerkjent veganisme som et livssyn. Men heller ikke dette kan etter vårt syn tillegges avgjørende vekt i vurderingen av om NVS er å anse som et livssynssamfunn i trossamfunnslovens forstand. I [Ot.prp. nr. 33 \(2004–2005\)](#) s. 90, som utgjør ett av forarbeidene til [likestillings- og diskrimineringsloven](#), uttales det at

«religion og livssyn bør sidestilles som diskrimineringsgrunnlag, slik at også sekulære livssyn omfattes av diskrimineringsforbudet. Dette er i tråd med tolkningen av Grunnloven § 2 og EMK artikkel 9 om religionsfrihet, hvor rettighetene tolkes vidt og omfatter enhver form for livssyn, både religiøse, ateistiske og agnostiske overbevisninger».

Diskrimineringsvernet for livssyn etter likestillings- og diskrimineringsloven § 6 baserer seg i henhold til dette på et videre livssynsbegrep enn trossamfunnslovens definisjon av livssynssamfunn, jf. våre betraktninger ovenfor. Likestillings- og diskrimineringsombudet opplyste for øvrig i begge uttalelsene NVS refererer til (sak [14/1531](#) og sak [15/1117](#)), at de *under noe tvil* la til grunn at veganisme falt inn under diskrimineringsvernet for livssyn i norsk rett, men tilsvarende tvil ble ikke uttrykt av Likestillings- og diskrimineringsnemnda da den [behandlet en klage](#) på én av de to forannevnte uttalelsene.

Ifølge NVS' livssynserklæring tar ikke veganisme «stilling til om det finnes en virkelighet utover den vi kan beskrive vitenskapelig». I registreringssøknaden utdypes dette med blant annet følgende: «Der de fleste andre tros og livssyn forsøker å gi svar på sine egne store spørsmål, som hvor vi kommer fra og hva som er meningen med livet, så oppleves disse spørsmålene mer perifere innenfor vårt livssyn». Videre fremkommer det at «[v]i anerkjenner

enkeltmenneskers behov for åndelighet og troen på noe større enn oss selv, og vi er derfor åpen for at veganere som har en slik forståelse skal ha rom innenfor vårt livssynssamfunn».

I veganismen NVS baserer seg på, er det sammenhengende oppfatninger av en livssynsmessig karakter, men disse omhandler en begrenset del av tilværelsen, i første rekke forholdet mellom mennesker og dyr. På grunn av dens manglende stillingtagen til de mer fundamentale, eksistensielle spørsmål for mennesket, og fordi den veganske etikken i hovedsak synes å dreie seg om hvordan mennesket bør opptre for å unngå «utnyttelse av og urett mot dyr», kan vi ikke se at veganismen NVS står for, har et «sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål» som tilsier at den utgjør et livssyn som kan danne grunnlag for et livssynssamfunn i trossamfunnslovens forstand.

Ifølge NVS' livssynserklæring har veganismen ingen «absolutte sannheter» og verdiene er «åpne for revisjon». Selv om det utvilsomt er slik at tros- og livssynsoppfatninger kan endre seg, for eksempel ved nye tolkninger av religiøse skrifter, mener vi likevel at dette – sammenholdt med NVS' uttalte åpenhet for at personer med en religiøs tro kan være veganere og medlem hos dem – svekker dens livssynsmessige karakter.

På bakgrunn av vurderingen ovenfor mener departementet at vegantreffene NVS arrangerer, følgelig ikke utgjør eller inneholder en felles utøvelse av et livssyn. Uten at det er av avgjørende betydning for vår vurdering av hovedspørsmålet i saken vil vi likevel knytte noen særskilte kommentarer til treffene.

Etter det opplyste i NVS' registreringssøknad bærer vegantreffene i stor grad preg av å være en form for støttegruppeaktivitet. Blant annet opplyses det at

«[h]ensikten [med vegantreffene] er å skape et sterkt felleskap som ivaretar den enkelte. Veganere er en gruppe som utsettes for mye hets og mange opplever hverdagen som vanskelig. Derfor er det veldig viktig for oss å søke sammen i en trygg og god ramme. For en del veganere er dette det eneste tilbudet for å regelmessig snakke med noen som deler deres livssyn.»

SFAG skriver i vedtaket at NVS' hovedaktiviteter i det vesentlige er «sosiale treff der dere drøfter filosofiske spørsmål», noe NVS i klagen karakteriserer som en misforståelse og som en trivialisering av vegantreffene. Ut fra hvordan vegantreffene fremstilles på NVS' egne nettsider, synes «sosiale treff» imidlertid å være en ganske treffende beskrivelse.

Vegantreffet i Haugesund 29. mai 2022 gis for eksempel følgende omtale på nettsidene:

«Velkommen til vegantreff i Haugaland søndag 29. mai kl. 14.
Vi møtes på Dattera til Lothe i Haugesund.
Norsk vegansamfunn arrangerer vegantreff i flere norske byer hver måned og treffene er åpne for alle. Her møtes veganere og vegannysgjerrige i alle aldersgrupper for å treffe andre med samme livssyn og ofte spiser vi sammen. Enten du er ny som veganer, har vært det lenge, eller

bare er nysgjerrig på denne levemåten så er du hjertelig velkommen. Ta gjerne med deg en venn eller to!

Norsk vegansamfunn er arrangør av treffet og spørsmål kan rettes til:
kontakt@vegansamfunnet.no.»

Vegantreffet i Stavanger samme dag fremstilles slik:

«Søndag 29. mai klokken 13.00 møtes vi ved skulpturen foran Stavanger Kunstmuseum, og tar en tur rundt Mosvatnet.

Ta med noe å spise og/eller drikke og noe sitteunderlag, så finner vi en plass underveis å sette oss. Ruten rundt er på ca. 3 km. Dette er en fin anledning til å bli kjent med andre veganere/veganinteresserte.»

I omtalen av vegantreffet i Oslo 24. mai 2022 heter det: «Denne gangen møtes vi på Funky Fresh Foods. Her blir det koselig stemning og god mat.»

Den 15. mai 2022 arrangerte Oslo Vegansamfunn Vegan Workout and Hang Out! På NVS' nettsider opplyses det at

«[d]ette er som vanlig et arrangement for veganere som vil møtes og utveksle erfaringer og treffe likesinnede. Denne gangen kombinerer vi det med å trene i uteparken på Haraløkka ved Bøler. Alle er velkommen for å trene eller bare å henge med andre veganere!»

I henhold til opplysningene på NVS' nettsider synes vegantreffene i hovedsak å dreie seg om at veganere og «vegannysgjerrige» skal møtes til et uformelt, sosialt samvær og bli kjent med hverandre. De bærer i liten grad preg av et organisert opplegg for å utøve eller utvikle veganisme som et livssyn. At det veganske måltidet som deltakerne ofte inntar sammen under vegantreffene, har en symbolsk betydning for dem, er ikke ensbetydende med at det må anses som livssynsutøvelse.

Vi har merket oss opplysningene om at NVS allerede har utarbeidet en vigselsseremoni som etter planen skal benyttes hvis det blir tildelt vigselrett, og at det på sikt også ønsker å tilby vegansk navnefest, konfirmasjon og bisettelse. Siden disse aktivitetene ikke er igangsatt ennå, kan de uansett ikke tillegges nevneverdig vekt i vurderingen av om NVS oppfyller lovens definisjon av livssynssamfunn. Vi vil for øvrig tilføye at tros- og livssynsfriheten innebærer en rett til å utforme og gjennomføre vigsel- og andre livsfaseritualer. Ofte vil slike ritualer ha en tros- eller livssynsmessig betydning for dem som deltar, uavhengig av det offentligrettslige elementet vigselretten gir.

Departementet mener følgelig at NVS ikke er å anse som et livssynssamfunn i lovens forstand.

Etter departementets syn er det verken grunnlovs- eller menneskerettsstridig å avslå NVS' registreringssøknad, se vurderingene nedenfor.

Grunnloven § 16

Grunnloven § 16 lyder:

«Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.»

I denne saken er det primært retten til fri religionsutøvelse i bestemmelsens første setning og fjerde setning om statens plikt til å understøtte tros- og livssynssamfunn på lik linje som er av betydning.

Formuleringen i første setning går etter ordlyden kortere enn EMK art. 9 første ledd, som etter ordlyden også beskytter tanke- og samvittighetsfriheten. Vi legger til grunn at bestemmelsen ikke gir et utvidet vern i forhold til EMK art. 9, og viser til vurderingen under overskriften «EMK art. 9 og 11» nedenfor.

Lovavdelingen har blant annet uttalt følgende om tolkningen av § 16 fjerde setning, jf. Prop. 130 L (2018–2019) s. 52 og 53:

«Det ligger i grunnlovsbestemmelsen, lest i lys av forarbeidene, at staten har et «ansvar» for å føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitik. Hva dette rettslig sett nærmere innebærer, kan være uklart. «Understøttelse» kan skje gjennom tildeling av materielle goder, herunder økonomisk støtte, men det kan også skje på andre måter. Det ligger nær å si at grunnlovsbestemmelsen, lest i lys av forarbeidene, bygger på en forutsetning om at staten ikke helt kan la være å bidra materielt, herunder i form av tilskudd, til de ulike tros- og livssynssamfunnenes virksomhet. På dette punktet kan Grunnloven § 16 sies å bygge på en annen tilnærming enn EMK artikkel 9.

Slik vi ser det, fører ordlyden i § 16 fjerde punktum og forarbeidene videre til at staten i sin finansiering av ulike tros- og livssynssamfunn har plikt til å oppfylle visse grunnleggende krav til likebehandling av de ulike samfunnene. Dette kravet til likebehandling gjelder også for spørsmålet om tilskudd til ulike tros- og livssynssamfunn. Verken ordlyden i Grunnloven § 16 fjerde punktum eller forarbeidene sier noe mer konkret om hva som ligger i et slikt krav til likebehandling. Etter vårt syn følger det neppe mer av bestemmelsen enn at staten har et ansvar for ikke å diskriminere ulike tros- og livssynssamfunn. Dette må etter vårt syn blant annet innebære at forskjellsbehandling som forfølger lovlige formål og som har en objektiv og rimelig begrunnelse, normalt vil være forenlig med grunnlovsbestemmelsen.»

Bestemmelsen må forstås som et forbud mot diskriminering, både mellom Den norske kirke og øvrige tros- og livssynssamfunn og mellom tros- og livssynssamfunn generelt. Dette innebærer at staten må ivareta visse grunnleggende krav til likebehandling av ulike tros- og livssynssamfunn.

Siden vi ikke anser NVS for å være et livssynssamfunn i lovens forstand, er vi også av den oppfatning at NVS ikke omfattes av Grunnloven § 16 fjerde setning. Etter vårt syn foranlediger grunnlovsbestemmelsen uansett ikke andre spørsmål i saken enn de som vil komme opp i vurderingen av diskrimineringsvernet etter EMK art. 14, og vi viser derfor til vurderingene nedenfor.

EMK art. 9 og 11

EMK art. 9 lyder:

«1. Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og såvel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse.

2. Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensninger som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.»

I den ovennevnte kjennelsen fra Den europeiske menneskerettskommisjonen refereres det til spesifikt til veganske overbevisninger knyttet til «animal products». Formuleringen er ikke utdypet, men kan tolkes som en avgrensning i retning av at vernet etter EMK art. 9 kun gjelder for oppfatninger som ligger i kjernen av veganismen.

EMK art. 9 pålegger i utgangspunktet ikke staten positive plikter og gir ikke alene tros- og livssynssamfunn rett til statstilskudd eller vigselmyndighet. Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har for eksempel uttalt at adgangen til økonomisk støtte fra staten («additional funding from the State budget») ikke berører den enkeltes adgang til å gi uttrykk for («manifest») sin religion, se *Ásatrúarfélagid mot Island* (2014) avsnitt 31. Et avslag på søknad om registrering av tros- eller livssynssamfunn etter reglene i trossamfunnsloven § 4 første ledd innebærer altså ikke et inngrep i en konvensjonsfestet rettighet.

NVS vil (fortsatt) være et selvstendig rettssubjekt, og det vil fritt kunne drive lovlig virksomhet uten å være et registrert livssynssamfunn etter trossamfunnsloven.

Med et avslag på registreringssøknaden vil ikke NVS kunne få godkjent vigslere med rett til å vie etter ekteskapslovens bestemmelser, men det vil kunne arrangere veganske vigselsseremonier uten rettsvirkninger. Ekteskapsinngåelse synes uansett ikke å være en slik sentral del av veganismen NVS baserer seg på, at det må anses som en praksis vernet av EMK art. 9. Livssynserklæringen sier ikke noe om hvilken plass ekteskapet har innenfor veganismen.

Videre vil NVS kunne tilby sine medlemmer og andre både veganske navnefester, konfirmasjoner og gravferdsseremonier selv om det ikke er et registrert livssynssamfunn etter trossamfunnsloven.

Departementet kan heller ikke se at et avslag på søknad om registrering etter trossamfunnsloven vil gripe inn i forsamlings- og foreningsfriheten etter EMK art. 11. NVS vil som sagt (fortsatt) være et selvstendig rettssubjekt med frihet til å styre seg selv, selv om det ikke registreres som et livssynssamfunn etter trossamfunnsloven. Et avslag på registreringssøknaden er heller ikke til hinder for at medlemmene kan møtes til vegantreff og andre sammenkomster i NVS' regi.

EMK art. 14

EMK art. 14 lyder:

«Utøvelsen av de rettigheter og friheter som er fastlagt i denne konvensjon skal bli sikre uten diskriminering på noe grunnlag slik som kjønn, rase, farge, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, tilknytning til en nasjonal minoritet, eiendom, fødsel eller annen status.»

Bestemmelsen er av såkalt aksessorisk karakter, det vil si at den kun kommer til anvendelse dersom et saksforhold «faller innenfor området til» («the ambit of») en rettighet eller frihet som er nedfelt i konvensjonen eller protokollene til denne.

Flere vilkår må alle være oppfylt for å kunne konstatere en krenkelse av diskrimineringsvernet etter art. 14. Inngangsvilkåret er at forskjellsbehandlingen faller innenfor området til en rettighet i konvensjonen, for eksempel art. 9. For det andre må forskjellsbehandlingen skje på minst ett av grunnlagene som er regnet opp i art. 14, for eksempel religion. For det tredje må det foreligge en forskjellsbehandling av rettssubjekter i analoge eller sammenlignbare situasjoner. For det fjerde følger det av EMDs praksis at forskjellsbehandling er lovlig dersom den har en objektiv og rimelig begrunnelse, det vil si at den forfølger et legitimt formål og er forholdsmessig i forhold til formålet. EMD har i saker om forholdet mellom stat og religion gitt medlemsstatene en nokså vid skjønnsmargin, se Izzettin Doğan m.fl. mot Tyrkia (2016) avsnitt 112.

Vi legger til grunn at saksforholdet i denne saken faller innenfor området til EMK art. 9.

Siden vi ikke anser NVS for å være et livssynssamfunn i trossamfunnslovens forstand, kan vi i utgangspunktet heller ikke se at et avslag på registreringssøknaden vil innebære forskjellsbehandling av et rettssubjekt som er i en analog eller sammenlignbar situasjon som registrerte tros- eller livssynssamfunn etter trossamfunnsloven.

Hvis det likevel legges til grunn at NVS er i en analog eller sammenlignbar situasjon med registrerte tros- eller livssynssamfunn, og at et avslag på NVS' registreringssøknad utgjør

forskjellsbehandling på grunn av for eksempel «religion» og/eller «politisk eller annen oppfatning», mener departementet at forskjellsbehandlingen uansett vil ha en objektivt og rimelig begrunnelse, og dermed være lovlig etter EMK art. 14.

At trossamfunnslovens registrerings- og tilskuddsordning forbeholdes tros- og livssynssamfunn i lovens forstand, er etter vårt syn en saklig forskjellsbehandling. Den har et legitimt formål og er ikke uforholdsmessig.

Formålet med registrerings- og tilskuddsordningen i trossamfunnsloven er å understøtte tros- og livssynssamfunn på en måte som gjennomfører forutsetningene i Grunnloven § 16, jf. trossamfunnsloven § 1 første ledd. Dette er i seg selv et legitimt formål. Hvis også andre typer sammenslutninger enn tros- og livssynssamfunn gis statstilskudd og vigselfmyndighet i medhold av trossamfunnsloven, vil det uthule ordningene. Dessuten vil det antakelig medføre en økning i antall dobbeltmedlemskap, noe som vil virke reduserende på tilskuddene til tros- og livssynssamfunn, jf. loven §§ 4 første ledd bokstav c og 5 tredje ledd.

Vi beklager lang saksbehandlingstid.

Med hilsen

Ellen Ur (e.f.)
avdelingsdirektør

Geir Telstø
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer

Kopi
Statsforvalteren i Agder
Statsforvalteren i Oslo og Viken